

Teori, metoder och hopp om ökad militär förmåga

av Olof Santesson

TITEL:

Militära arbetsmetoder. En lärobok i krigsvetenskap

REDAKTÖRER:

Peter Thunholm, Jerker Widén och Niklas Wikström

FÖRLAG:

Universus Academic Press, Dardedze, Riga, 2018

MAN MÅSTE BEUNDRÅ våra militära chefer. Med en än så länge patetiskt liten väpnad kraft ska de intala sig, och oss, att de klarar det ultimata, det som ingen egentligen vill se möjligheten av: storstrid om nationens själva existens. Kampen skulle behöva föras så att vi 1) först skulle hinna undgå att förlora, 2) därefter kämpa, helst segra, med hjälp av andra. På glesa slagfält därtill befälet över större operationer föras av utifrån kommande; egna fältherredrömmar är fåvitska. I magert läge ska svenska officerare skolas i vad de förväntas utföra, helst fängslande framfört utan den undervisningens trivialitet som hotar i alltför mångordig, fras- och definitionsspäckad akademisering. Det är ingen lätt uppgift som hanteras i den några år gamla *Militära arbetsmetoder*; en lite mer inspirerande titel hade kanske inte skadat.

Författarna hör till kretsen av lärarna vid Försvarshögskolans mest resurskrävande ämnesområde: krigsvetenskapen. Med sin fasta grund i teoribildning måste de bedömas tillhöra det svenska försvarets intellektuella elit. De ter sig besjälade av tron på att med forskningen hjälp ta fram skickligare officerare, framför allt inom armén, det

framvingade om-/ny-tänkandets miljö i alla försvarsmakter. Ur forskning och teorier ska militär förmåga födas.

Till svenska officerares akademisering hör ju inte bara och längre, som man kunde tro, förmågan att ta till sig och finns sig till rätta bland civila i universitetsmiljön, något som t ex varje karriärstisk och framgångsrik amerikansk general utsatte sig för. De ska använda sig av verktyg hämtade utanför truppskolor och kaserner.

S k sunt förnuft räcker inte. Man kunde annars tänka sig komma långt med handlingar byggda på förutseende, se problemen eller föregripa dem, ingripa eller låta bli, bedöma hur andra (konkurrenter, motståndare) tänker, pröva alternativ, sålla bort allt ovidkommande, lyssna lagom på andra och ta sig ur handlingsförflamning, få alla (tillräckligt många) med sig på en plan som måste praktiskt genomföras för att sedan utvärderas; de två senaste ting som t ex riksdagsledamöter, i sämsta fall regeringen själv, efter beslut ofta hastar bort ifrån. ”Hur det blev” lockar politiker inte alltid väljare med.

På det militära fältet, utöver olika arbetsinsatser, tillkommer inte minst det etisk, att

till skillnad från fredsförhållanden få berörda underlydande att ta livet av andra människor och själva leva i en värld av liv och död. Den är dessutom stökig och kaotisk. Några härdar ut med att kamrater stupar, såras eller försvinner. De reder sig med hårt prövade halvtomma förband, trivs helt enkelt med oredan, spurras av den. Så inte den omsorgsfulla krigaren Montgomery som alltid ville ”städa upp” (tidy) slagfältet före nästa steg.

Människor har olika fallenhet för vad de valt som yrken, så även officerare. En kan i ett ögonkast förstå terrängen, en annan långt mindre (t ex Stonewall Jacksons handikapp). Den fältduktige kanske har svårare för normativa föreskrifter, uppfattar mycket som abstrakt svårsmält. Författarna spiller heller ingen tid på att diskutera seghet och moralisk styrka eller exempel på avgöranden genom intuition i ledarskapet, förnuft, klokskap och svärgripbara ting som talang. De har mycket annat att ta tag i utifrån sin tro på att teori och forskning ska gynna våra officerare från generaler till plutonchefer; de förstnämnda, inte minst, som har mest kontakter med vanligtvis bekymmersamt ointresserade/okunniga statsmakter och verklighen behöver förstå vad krig kräver.

Bristen på krigserfarenhet slår igenom. Som ett exempel: det var vid slutet av det kalla kriget inte högkvarterets chefer som såg operativa problem i ett krigs vardag som medvetenhet om hemmaopinionen, förlusthantering, vådaskjutning, tänkbara egna krigsförbrytelser, och som gjorde något så elementärt som att rensa i Försvarmaktens begrepp (stupade, sårade etc) och stävja högre officerares slarviga framträdanden. Det till synes självklara jobbet tog informationsavdelningens krigsorganisation på sig, utan skönjbar och bestående effekt?

Bokens upplägg är som antytts ambitiöst: som läsare ska man veta vad man ger sig in på. Ämnet krigsvetenskap, med syfte

att förmedla lärdomar om att vara officer i svåra lägen, anges ha två dimensioner, kunskapsutvecklande och en förmågeutnyttjande. Fokus ligger på att utbilda skickliga strateger och taktiker. Med militärteori lär vi oss om både krigets (tidlösa) natur och dess (tidsbundna) karaktär. Teoribildningen omfattar hur krig och strid ska föras effektivt (manöverkrigföring) samt hur stridskrafter skapas och organiseras exempelvis med kombinerade vapen. Främsta målgruppen är förstås officerare under utbildning. Författarna förklarar sig fylla luckan i befintlig militär metodlitteratur genom att ge en historisk förankring och forskningsanknytning till de militära arbetsmetoderna. Av historien blir det i sanningens namn rätt mycket allmänbildningsgods, av det andra desto mer.

Första kapitel handlar om militär doktrin, utan egentlig roll på den tiden då vi hade en stor armé, men tydligen desto större med en liten försvarsapparat. Av doktriner finns det många, (*Nationalencyklopedin* som ofta refereras till saknar faktisk något om det militära.) Syftet är att standardisera den militära verksamheten, skapa gemensamma uppfattningar och metoder, effektivare kommunikation. Doktriner revideras regelmässigt. När läsaren efter många sidor tror sig ha uppfattat deras nytta och värde, kommer i slutet en minst sagt stark reservation: ”Det är ju inte givet att en högre grad av samordning och samsyn, byggd på bästa tillgängliga kunskap vid publiceringstillfället för en doktrin, leder till framgång i en operation.” Jaha.

Teman som utvecklas i det följande gäller planering (under tidspress och osäkerhet, 41 s), genomförandeledning (tung fras, 36 s), uppföljning, utvärdering, kontroll. Hit hör tankar om rollen som chef respektive stab medlem, relationen linje-stab och kopplingen arbetsmetod-aktuell forskning liksom resomang om krigsspel, fältövningar (ända sedan preussiska fältrittar) och terränganalys.

Alla bottnande i ”beprövad erfarenhet”, ett nog så viktigt begrepp.

Roande är raderna om ”felaktiga” elevbeteenden i krigsspel: mer aggressivt uppträdande än vad som skulle varit fallet i verkligheten, acceptans av högre förluster än om scenarierna fortsatt, mental motvilja inför bristande realistisk modellering. Bra är också hur värdet av fältövningar motiveras. ”Det militära yrket kan av lättförklarliga skäl sällan utövas i sitt mest extrema sammanhang. Den enskilde militären utövar sällan eller aldrig sitt yrkes mest våldsamma sidor i full skala” Det är det närmast vi i boken kommer i denna onekligen centrala sak.

Mycket annat klokt och kunskapsberikande vore väl värt att beröras, särskilt sådant som befäster den vokabulära gemenskap som officersyrket förutsätter. Men extra utrymme bör här ändå ägnas åt vad boken har att säga om uppdragstaktik, den fråga som upptar många fänrikars tankar i bidrag till akademiens tidskrift. De har ju lärt sig hur det var Preussen och senare Tyskland med namn som Scharnhorst och Moltke d ä som odlade kraft hos även chefer på lägsta taktisk nivå att självständigt ta beslut utan högre chefs instämmande och i värsta fall tvärtemot dennes tidigare uttryckta vilja. Uppdragstaktik ska också förstås som ledande svensk princip. Men i sin dagliga gärning har de inte känt uppdragstaktik präglad uppdraget och snarast efterlyst en avdömning.

Bokförfattarna tar sitt ansvar och skriver: ”Vi anser att uppdragstaktik förstått som ett bredare koncept är en fortsatt relevant grund för ledning inom den svenska försvarsmakten.” Det låter som klart besked, men när ämnet utvecklas blir bilden en annan. Man identifierar problem.

Återblickarna om Moltkes roll och det tyska arvet trampar visserligen längs kända stigar. I den historiska bakgrunden kunde man kanske ha tryckt mera på hur Preussen/

Tyskland har uppfattat sitt geostrategiska läge som sårbart och utsatt, utan naturliga gränser, faktiskt väldigt annorlunda än ett bakom sin Östersjövallgrav ganska skyddat Sverige. Geografin var helt enkelt något som tyskarna ansåg framtvingade snabba beslut från den högsta militärledningen ned till minsta truppförband.

På sitt sätt betecknande i samband med frågan om ledning är också den absoluta tonvikten på operationer. I andra världskrigets påfallande små tyska divisionsstabber ansågs ingen roll som operationsledare tillgodoses eller behövas. Den uppgiften tog stabschefen själv.

Något sådan okuvlig framåt-inställning märktes aldrig hos oss och har snarast blivit alltmer avlägsen. Problemet här är att man i generalstaben/ försvarsstaben/högkvarteret aldrig entydigt anslöt sig till vare sig fransk eller tysk modell. Tyskarna hade i alla fall förlorat ”det stora kriget”, och vi ville inte helt släppa den franska betoningen på planmässig krigföring och beslutsamhet att hålla fast vid anbefalld plan. Kunde vi inte ta lite av båda, även om det vore svårt att kompromissa mellan två skilda modeller? Det blev slutsatsen efter första världskriget hos en tongivande general som Lars Tingsten, som anses fortsatt ha stort inflytande över den svenska synen.

Idag känns den reglementerade svenska inriktningen ännu mer tveksam. Gamla formuleringar om ”kamp till det yttersta” och ”försvar i alla former” ersatts av mer pladdriga formuleringar t ex om ”stridens natur”: ”stridsförsumlighet” kräver uppsåt för att bli straffbar. Är uppdragstaktik längre relevant? Se hur det gick från 1941: tyskarna förlorade verkligen i den absoluta grunden även andra världskriget. Under 1900-talet har de misslyckats i alla sina krig? Taktisk briljans räckte inte långt när överlägsna motståndare

satte rikets existens i fara och andra gången krossade hela dess struktur.

Är det så att dagens managementidéer är mer lämpade för demokratiers framgångsrika krigföring? Läroboksförfattarna ställer centrala frågor. Hur är det med påverkan från franskt och sedermera amerikanskt tänkande som bygger på allmän överlägsenhet, intervention och anfall? Borde vi i Sverige istället för okritiskt och osammanhängande lån från ledande militärmakter utgå från geostrategiskt läge och bristande resurser?

Själva uppdragstaktiken har getts ett annorlunda innehåll än det hade i Tyskland. Kompromissen med franskt/amerikanskt tänkande ”förstärks av tendensen att lägga större vikt vid fastställd uppgift och högre chefs plan framför avsikten och underlydande chefs skyldighet att hela tiden pröva om genomförandet av denna främjar högre chefs avsikt i förhållande till händelseutvecklingen”. Hur kommer det att gå att hitta rätt i verktyglådan?

Starkt förenklat skulle man kanske våga påstå att det måste vara annorlunda idag med två, när vi i bästa fall har tre brigader och några stridsgrupper, för en av brigadcheferna att ta risken med eget initiativ än på den gamla tiden när han var en av trettioalet brigadchefer och andra av dem kunde reparera uppstådda skador. Ä det småstatens öde att behöva hålla sig till andras plan? Vi är åter till utgångspunkten. Till vad förslår dagens betoning av teori och forskning inför alltför klena resurser att tillvarata behövligt tankegods? Förfinade arbetsmetoder kräver nog för att komma till sin fulla rätt mer militärt att bita i än vad Sverige dessvärre har att erbjuda.

Recensenten var på sin tid krigsplacerad chef för den mobiliserade pressektionen i högkvarterets informationsavdelning. Han är ledamot av KKrVA.